

Design-ul instituțional al sistemului administrativ implantat în Basarabia în perioada anilor 1818-1828

Cornea, Sergiu

Veröffentlichungsversion / Published Version

Sammelwerksbeitrag / collection article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Cornea, S. (2012). Design-ul instituțional al sistemului administrativ implantat în Basarabia în perioada anilor 1818-1828. In N. Enciu (Ed.), *In honorem Alexandru Moșanu: studii de istorie medievală, modernă și contemporană a românilor* (pp. 235-254). Cluj-Napoca: Presa Univ. Clujeană. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-67479-3>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY Lizenz (Namensnennung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY Licence (Attribution). For more information see:

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

DESIGN-UL INSTITUȚIONAL AL SISTEMULUI ADMINISTRATIV IMPLANTAT ÎN BASARABIA ÎN PERIOADA ANILOR 1818 - 1828

Sergiu CORNEA

PERIOADA ANILOR 1818-1828 reprezintă o etapă deosebită în procesul organizării administrative a Basarabiei. În istoriografie această etapă a fost definită de unii autori ca perioada autonomiei Basarabiei.¹ Referitor la noțiunea de autonomie a Basarabiei în cadrul Imperiului rus, consider că ea nu reflectă adecvat esența acelei perioade și este exagerată. Această perioadă poate fi definită ca o autonomie administrativă doar din perspectiva propagandei imperiale rusești. Cercetarea structurii și funcționalității sistemului administrativ introdus în regiune în 1818 îmi permite să constat că deosebirea sa principală față de cele aplicate în guberniile centrale consta în instituirea Consiliului Suprem abilitat să exercite puterea deplină administrativă și judecătorească în regiune.

La 29 aprilie 1818, țarul Alexandru I a promulgat la Chișinău un nou regulament de administrare a Basarabiei cu titlul „Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei”, care a instituit o nouă structură administrativă a Basarabiei. Au fost delimitate strict competențele instituțiilor administrative și judecătorești ale provinciei, precum și atribuțiile și obligațiile funcționarilor angajați în administrația locală și regională. S-a concretizat situația păturilor sociale basarabene și a fost determinat quantumul prestațiilor ce trebuiau îndeplinite de locuitori. A fost reglementată activitatea Oficiilor cadastrale, a vămilor și a carantinelor.²

A fost elaborată o procedură deosebită de conlucrare a instituțiilor administrative din Basarabia cu cele centrale. Pornind de la faptul că „Așezământul” fusese promulgat cu titlu provizoriu,³ autoritățile centrale rusești au dispus ca toate instituțiile și funcționarii aflați în raporturi de serviciu cu organele centrale de stat să se adreseze acestor instituții prin intermediul secretarului de stat I. Capodistrias.⁴

Basarabiei i s-a confirmat oficial denumirea de „Regiunea Basarabia”, iar limba română a fost admisă formal în instituțiile regiunii. A fost modificată structura teritorial-administrativă, numărul ținuturilor micșorându-se până la șase.

Apropierea de frontieră, numărul mare de cetăți existente aici, precum și „un șir de alți factori importanți” au determinat autoritățile ruse să subordoneze administrația civilă a Basarabiei administrației militare. De aceea, în fruntea administrației civile a

regiunii a fost pus guvernatorul general militar al Podoliei, care, concomitent, era și namesnicul plenipotențiar al Basarabiei.⁵ El, după necesități, putea să-și stabilească reședința sa în orașele Chișinău ori Kameneț-Podolsk, fără a acorda prioritate vreunui din ele.⁶ Menționez că numirea în teritoriile ocupate a guvernatorilor militari era o practică frecventă a politicii coloniale promovate de autoritățile rusești.

În Imperiul rus, la acel moment exista o delimitare strictă a populației în tagme sociale și de aceea locuitorii regiunii au fost divizați și ei în nouă stări sociale: clerul, nobilimea, boiernașii, mazilii, ruptașii, negustorii, țărani, ȝiganii și evreii.⁷

După cum am menționat, caracterul specific al sistemului administrativ al Basarabiei în perioada examinată era determinat de instituirea Consiliului Suprem – organul suprem executiv, administrativ și judecătoresc al regiunii. De competența sa erau „toate de obște pricinile obștii, adică: cele de punire la cale, împlinitoare, a haznelii și iconomicești; așijderea pricinile de apelație criminalicești și de cercetări, precum și acele de giudecăți politicești pentru orișice avere mișcătoare și nemișcătoare și pentru hotărâțuri de moșii”.⁸ Astfel, potrivit cu competențele ce i-au fost atribuite, Consiliul Suprem deținea puterea supremă administrativă și judecătorească în regiune și era abilitat să exercite funcții organizatorice, administrative, economice și judecătorești.

Consiliul Suprem era alcătuit din unsprezece membri: cinci membri numiți și șase membri aleși. Erau numiți: namesnicul, guvernatorul, vice-guvernatorul, președinții judecătoriilor penale și civile. Ceilalți membri erau aleși de nobilimea locală pe un termen de trei ani cu confirmarea namesnicului. În numărul acestora era inclus în mod obligatoriu mareșalul regional al nobilimii. Calitatea de președinte al Consiliului o deținea „cărnuitorul principal al regiunii” – guvernatorul general militar al Podoliei, care era și namesnicul Basarabiei. Votul său nu era hotărâtor, astfel asigurându-se o majoritate relativă a reprezentanților nobilimii locale.

Cvorumul necesar de adoptare a deciziilor în cadrul Consiliului Suprem era de șase persoane. Deciziile se adoptau cu o majoritate simplă de voturi și erau definitive. Persoanelor nemulțumite de hotărârile Consiliului le-a fost oferită o posibilitate de a le ataca în Consiliul de Stat prin intermediul Ministerului justiției sau a procurorului general.

Problemele importante ale regiunii, sau cele care necesitau elaborarea de noi acte normative, sau modificarea celor existente, erau examinate la ședințele în plen ale Consiliului și doar la propunerea namesnicului (sau a guvernatorului civil în cazul absenței sale). Decizia adoptată, însoțită de o notă explicativă a președintelui Consiliului, prin intermediul procurorului general, era expediată spre aprobare Consiliului de Stat. Președintele Consiliului Suprem putea să nu participe la ședințe, dacă problemele discutate erau de importanță minoră. În asemenea cazuri, sau dacă el lipsea din orașul de reședință, președinția era preluată de membrul Consiliului ce deținea cea mai înaltă funcție în ierarhia administrativă a Basarabiei.⁹

Consiliul Suprem, formal, nu era subordonat organelor centrale rusești. El se afla în subordinea directă a țarului. Legătura dintre țar și Consiliul Suprem era realizată prin intermediul secretarului de stat, responsabil pentru problemele Basarabiei în Consiliul de Stat.¹⁰

Chestiunile în cadrul Consiliului Suprem trebuiau să fie examinate în două limbi. Cazurile referitoare la veniturile vistieriei, cele penale și de anchetare penală se examinau în două limbi, ținând cont de legislația rusă și respectând legile și obiceiurile loca-

le. Dosarele civile și litigiile de departajare a terenurilor erau examinate doar în „singură limba moldovenească și giudecățile să vor face pe temeiul legiuirilor și a obiceiurilor Moldaviei”.¹¹

Nobilimea locală, fiind egalată în drepturi cu cea rusă, a obținut dreptul de a convoca Adunarea nobilimii, în cadrul căreia se alegeau funcționari în instituțiile administrative a regiunii și Mareșalul regional al nobilimii.¹²

Mareșalii nobilimii basarabene erau confirmați în funcție de namesnic, iar din 1836 de către țar.¹³ Mareșalul nobilimii ocupa o poziție specifică în sistemul administrativ basarabean. Pe de o parte, el fiind ales de nobilimea locală era exponentul intereselor lor, iar pe de altă parte, lui i se atribuia calitatea de funcționar al statului și era obligat să depună jurământ de credință față de statul rus, procedură obligatorie pentru orice funcționar angajat în serviciul de stat. Astfel, el îndeplinea funcții incompatibile. Consider că prin acest procedeu autoritățile ruse au căutat să supravegheze nobilimea locală și să-i direcționeze aspirațiile în albia dorită.

Către momentul realizării prevederilor „Așezământului” lista nobililor nu era definitivă. Nobilimea basarabeană a fost anunțată să se prezinte către data de 10 iunie 1818 pentru a prezenta actele probatorii a provenienței lor. Pentru a urgenta alcătuirea listelor, guvernatorul C.A.Catacazi a format o comisie specială alcătuită din nobili basarabeni. Pe parcursul a două săptămâni lista familiilor nobile din Basarabia a fost alcătuită.¹⁴

Dreptul de a participa la alegeri în cadrul Adunării nobilimii îl aveau nobilii care posedau moșii nu mai mici de 300 desetine și feciorii lor de la vârsta de 22 ani. Funcționarii aflați în serviciul statului puteau fi aleși în funcții, dar nu puteau participa la alegeri.¹⁵ Adunarea nobililor alegea funcționari atât în administrația regională, cât și în cea ținută. La fiecare funcție trebuiau propuși nu mai puțin de doi candidați. Persoanele alese se confirmau de către namesnic. Alegerile nobilimii erau convocate o dată la trei ani, în orașul Chișinău.¹⁶

La 25 iunie 1818 și-a început lucrările prima Adunare a nobilimii la care au participat 73 de persoane. De către Adunare au fost aleși: Mareșalul regional al nobilimii – Dumitru Râșcanu, cinci deputați în Consiliul Suprem, un consilier și un asesor în departamentul executiv și un consilier în departamentul economic al Guvernului regional, doi consilieri și un asesor în judecătoria penală, trei consilieri în judecătoria civilă, președintele și patru membri ai Oficiului cadastral regional, trei visterii ținutali, câte un ispravnic și patru asesori în fiecare ținut. Toți cei aleși au fost confirmați în funcții de către A.N. Bahmetiev la 28 iulie 1818.¹⁷ Boierii aleși în funcții, cu mici excepții, nu erau nobili de prim rang, ei, după cum afirma A.Boldur erau „boieri de mâna a doua”.¹⁸ Menționăm că după 1812, în Basarabia au rămas numai boieri de la a zecea treaptă boierească în jos.¹⁹ Funcționarul rus F.Vighel, constata că „persoanele din familii bune și cu studii se eschivează de la slujbă”.²⁰ Faptul că boierimea basarabeană nu manifesta dorința de a se angaja în serviciu, poate fi considerată ca o dovadă a atitudinii boierilor față de noua stăpânire, o formă de manifestare a neacceptării noilor autorități.

La 6 iulie 1818, sub președinția guvernatorului civil C.A.Catacazi, și-a început activitatea Consiliul Suprem al Basarabiei în următoarea componență: guvernatorul general militar al Podoliei A.N.Bahmetiev, guvernatorul civil C.A.Catacazi, vice-guvernatorul M.E.Krupenski, președintele judecătoriei penale P.V.Curic, președintele judecătoriei civile F.I.Nedoba și deputații aleși de nobilime: mareșalul regional al nobilimii D.Rîșcanu,

consilierul de clasa a VII I.Pruncul, asesorul de colegiu Z.Ralli, spătarul V.Ruset; comi-sul Șt.Rîșcanu, asesorul de colegiu S.Feodosiev.

Ulterior, componența Consiliului Suprem a fost reînnoită doar de două ori: în perioa-da 1822 – 1825 au activat deputații: I.Donici, I.Pruncul, P.Catargi, D.Dinu-Russo și P.Cazimir; în anii 1825 – 1828: I.Donici, N.Cerchez, I.Ianov și A.Stamo.²¹ Deputații I.Ianov, A.Stamo, C.Stamati, I.Canano și C.Botezatu, aleși în 1828, au fost privați de posi-bilitatea de a-și exercita mandatele, Consiliul Suprem fiind suprimat.

La 29 iulie 1818 a fost convocată ultima ședință a Comitetul provizoriu. Documentele sale, conform listei întocmite, au fost transmise Consiliului Suprem.²²

Una din primele acțiuni întreprinse de Consiliul Suprem, în calitatea sa de organ de dispoziție a fost examinarea, în septembrie 1818, a interpelării judecătoreii civile refe-ritoare la aplicarea legilor și obiceiurilor locale în examinarea cazurilor civile. Conducându-se de prevederile noului „Așezământ”, Consiliul Suprem a permis judecătoreii civile ca la examinarea litigiilor civile să se călăuzească de normele dreptului local și obiceiurile pământului, iar în cazurile în care legile și obiceiurile locale erau insuficiente pentru exa-minarea anumitor litigii s-a prescris să fie aplicate normele corespunzătoare din „Bazilicale” și Exabibluul lui Armenopol.²³

În anul următor, Consiliul Suprem a examinat problema detașamentelor de călărași. Problema aceasta fusese examinată și mai înainte de administrația basarabeană. Prin dispoziția sa din 7 decembrie 1816, A.N.Bahmetiev ordona primului departament al guver-nului regional să stabilească numărul total al călărașilor din regiune la trei sute de per-soane. În ținutul Orhei – 60, în ținutul Hotin – 50, în ținutul Bender – 40, în ținutul Iași – 40, în ținutul Soroca – 40, în ținutul Codru – 20, în ținutul Greceni – 20 călărași.²⁴

La începutul anului 1819, A.N.Bahmetiev revine la această problemă. Consiliul Suprem, conformându-se dispoziției namesnicului a elaborat un nou regulament cu privire la deta-șamentele de călărași. Sarcinile principale ale acestor detașamente erau: organizarea servi-ciului de carantină la frontieră; contracararea importului ilegal de mărfuri; menținerea ordinii publice în ținuturi. Au fost constituite 27 detașamente de călărași a câte o sută de oameni, vârsta de încorporare fiind de la 17 la 50 de ani. Fiecare detașament era condus de un ofițer ales din rândurile nobilimii locale și cinci subofițeri. Nouă detașamente alcătuiau o cohortă. Serviciul călărașilor dura patru luni pe an, rânduindu-se câte trei detașamente.²⁵

O altă problemă importantă ce a focalizat atenția Consiliului Suprem a fost elabora-rea unui regulament referitor la obligațiile reciproce ale proprietarilor de moșii și ale țăra-nilor, adoptat în ședința sa din 16 mai 1819.²⁶ În august 1819, regulamentul a fost publi-cat în limbile română și rusă.²⁷

Capitolul VII al regulamentului a determinat structura și sarcinile administrației sătești. În afară de vornic, care era numit de isprăvnicie, locuitorii își alegeau un staroste (șoltuz) și un consiliu sătesc alcătuit din trei membri, aleși dintre bătrânii satului.²⁸ Sarcina prin-cipală a administrației sătești se reducea la constrângerea locuitorilor să îndeplinească prestațiile față de moșier și obligațiile fiscale către stat. Având suspiciuni că aplicarea regulamentului ar putea provoca nemulțumirea țăranilor, A.N. Bahmetiev a suspendat punerea sa în aplicare.²⁹

La începutul anului 1819 Consiliul Suprem, urmărind scopul de a sistematiza docu-mentele folosite și de a facilita circuitul administrativ a luat decizia de a aplica în instan-țele judecătorești și în administrație formulare și documente tipizate.³⁰

În afară de problemele enumerate, Consiliul a examinat o mulțime de alte probleme referitor la administrarea regiunii, fapt confirmat și de dosarele fondului Consiliului Suprem al Arhivei Naționale. Analiza cantitativă și sistematizarea tematică a dosarelor acestui fond a fost realizată de A.Boldur.³¹ Analiza cantitativă nu poate înlocui analiza conținutului, dar cuantificarea în cazul dat, este totuși, un instrument util pentru studierea activității Consiliului Suprem. Având ca bază de referință rezultatele cercetărilor profesorului A.Boldur, prezentăm analiza cantitativă a activității Consiliului Suprem în următorul tabel:

Dosare	Dosare administrative	34,7 %
administrativ-economice	Dosare referitoare la drepturile populației	19,2 %
	Dosare fiscale și cele referitoare la averea vistieriei	18,6 %
	Dosare economico-financiare	27,5 %
	Dosare corecționale	76,7 %
Dosare judiciare	Dosare civile	22,4 %
	Litigii și hotărnicii	0,9 %

În numărul total al dosarelor administrative predomină dosarele referitoare la numiri în funcții și dispoziții adresate diferitor instituții administrative ale regiunii. Cele referitor la drepturile populației sunt predominante de solicitări cu privire la recunoașterea apartenenței la diferite stări sociale.

În subgrupa următoare predomină dosarele referitor la micșorarea sau scutirea diferitor persoane de dări și impozite și cele fiscale. Tot aici au fost încadrate și dosarele referitor la concesiuni. Dosare referitor la închirierea localurilor pentru necesitățile diferitor instituții administrative și gestionarea finanțelor publice constituie majoritatea în subgrupa dosarelor economico-financiare.

Fiind instanța judecătorească supremă a regiunii, Consiliul Suprem examina diverse dosare cu caracter judiciar (1/3 din numărul total). Categoria dosarelor corecționale este dominată de cazurile despre infracțiunile săvârșite de funcționari. În subgrupa dosarelor civile predomină cazurile referitor la drepturile de proprietate, litigii de departajare a averii și cele succesoriale.

Prerogativa Consiliului Suprem de a examina posibilitatea modificării sau elaborarea de noi acte normative referitor la problemele importante ale regiunii a fost interpretată de unii cercetători ca drept de inițiativă legislativă al Consiliului.³² E necesar de menționat că, Consiliul Suprem examina problemele suspomenite doar la sesizarea guvernatorului general militar al Podoliei.³³ Mecanismul adoptării deciziei de către Consiliul Suprem, stipulat în „Așezământ” era următorul: Consiliul, la solicitarea președintelui său, delibera asupra problemei propuse. Decizia Consiliului Suprem, în formă de propunere și însoțită de o notă explicativă a președintelui, era trimisă procurorului general, care o prezenta spre aprobare Consiliului de Stat. Posibilitatea deliberării asupra unor probleme de importanță pentru regiune nu trebuie confundată cu dreptul de inițiativă legislativă. Considerăm că Consiliul Suprem poate fi calificat ca organ cu atribuții consultative în domeniul legislativ. Interpretarea anumitor prevederi ale legilor (de exemplu, prevederile „Așezământului” din 1818),³⁴ de asemeni, nu poate fi apreciată ca activitate cu caracter legislativ.

În literatura de specialitate, indiferent de orientarea ideologică a autorilor, s-a cristalizat opinia despre activitatea ineficientă a Consiliului Suprem. Fiind de acord cu această opinie, insist asupra faptului că una dintre cele mai mari dificultăți cu care s-a confruntat Consiliul a fost problema frecvenței membrilor săi la ședințe. Neasigurarea cvorumului necesar pentru adoptarea deciziilor, a plasat Consiliul Suprem, într-o permanentă stare de inactivitate. Din această cauză, dosarele și problemele examinate se rezolvau foarte anevoios. Nu exista o procedură strictă de elaborare și adoptare a deciziilor și nu era organizată o evidență strictă a dosarelor primite, astfel, fiind foarte dificil de urmărit circuitul documentelor în cadrul Consiliului Suprem. După unele surse, către anul 1823, în Consiliul Suprem se acumulasera peste 6000 de dosare neexaminat, anual numărul lor sporind cu 200.³⁵

În iulie fost introdus un nou regulament de activitate a Consiliului Suprem. Două zile în săptămână (marțea și vinerea) erau examinate problemele financiare și administrative în componența celor cinci deputați și a celor doi reprezentanți ai Coroanei. În celelalte zile erau examinate cazurile civile. În aceste zile prezența membrilor din partea Coroanei nu era obligatorie.³⁶ Deputații puteau lipsi de la ședințe numai în caz de boală, certificată de medic. Dacă boala era de durată, deputatul respectiv era înlocuit de unul din consilierii instituțiilor administrative de nivel regional. Ședințele se începeau la ora 10⁰⁰ și durau „după necesitate”.³⁷ Dar nici acest regulament n-a ameliorat cu mult situația. În iulie 1827 Consiliul Suprem a fost obligat de către namesnic să-i prezinte în fiecare săptămână un raport de activitate însoțit de lista frecvenței membrilor Consiliului.³⁸

Randamentul scăzut al activității Consiliului Suprem a fost determinat de mai multe cauze. În primul rând, menționez faptul că cinci din cei unsprezece membri ai Consiliului Suprem ocupau funcții înalte în administrația basarabeană. Exercitându-și funcțiile care le dețineau, ei erau mai puțin preocupați de problemele Consiliului Suprem și participarea lor la ședințe lăsa mult de dorit. În al doilea rând, datorită finanțării insuficiente și a atitudinii ostile a funcționarilor superiori ruși din administrația Basarabiei, cancelaria Consiliului Suprem nu era asigurată cu un număr suficient de funcționari, capabili să îndeplinească lucrările de secretariat și de pregătire a ședințelor Consiliului. Pentru finanțarea cancelariei Consiliului Suprem (remunerarea funcționarilor, paznicilor și pentru cheltuielile cancelariei) era alocată suma de 3950 ruble pe an. Pentru comparație, menționăm că aparatului namesnicului plenipotențiar i se alocau 5250 ruble, iar pentru cârmuirea regională – 15560 ruble.³⁹ Urmărind intenția de a submina autoritatea Consiliului, guvernatorul general și cei din anturajul său, aveau grijă ca în cancelaria Consiliului să fie angajați funcționari incompetenți și cu o reputație nu prea bună, iar cei angajați aici erau privați de orice posibilitate de avansare, serviciul în cadrul Consiliului Suprem nefiind atractiv pentru funcționarii ce vroiau să facă carieră.⁴⁰ În al treilea rând, deputații din partea nobilimii locale nu cunoșteau legislația, tehnica administrativă și limba rusă, iar membrii numiți ai Consiliului nu cunoșteau legile, tradiția administrativă și limba localnicilor. În domeniul dreptului public se aplicau prevederile legislației ruse, necunoscute de consilierii moldoveni, iar litigiile civile erau examinate în limba română, conform legilor locale necunoscute de funcționarii ruși.⁴¹ Această stare de lucruri, adică coabitarea a două legislații diferite, în două limbi diferite, în condițiile în care fiecare parte cunoștea doar legile și limba sa, au generat o stare de intoleranță între funcționarii locali și cei ruși.

Chiar de la constituirea Consiliului Suprem, funcționarii ruși urmăreau scopul de a diminua rolul lui în sistemul instituțiilor administrative și judiciare ale Basarabiei. Atitudinea funcționarilor ruși față de Consiliul Suprem a fost exprimată de F. Vighel, fost vice-gubernur al Basarabiei, care afirma: „moldovenii hâtri l-au amăgit pe generalul Bahmetiev, asigurându-l că el va avea influență hotărâtoare în Consiliu,” și „E dureros pentru un suflet slav să vadă un general rus sub tutela acestor barbari”.⁴² Nobilii locali, membri ai Consiliului, din contra, optau pentru independența Consiliului față de autoritățile centrale rusești și pentru consolidarea pozițiilor lui ca instituție administrativ - judecătorească supremă a regiunii.

Antagonismul dintre membrii aleși și cei numiți, diferența de scopuri și intenții nu a contribuit la crearea unui climat de conlucrare în cadrul Consiliului Suprem. Indiferența manifestată de deputații moldoveni față de activitatea Consiliului Suprem a fost o formă de rezistență pasivă față de eforturile administrației rusești de a limita accesul nobililor locali în instituțiile administrative și de a reduce puterea și prerogativele Consiliului Suprem în administrarea regiunii.⁴³

Formal, membrii aleși ai Consiliului Suprem aveau multe posibilități de a influența activitatea și deciziile adoptate, dar, în realitate, aceste prerogative puteau fi realizate în strictă dependență de felul cum erau interpretate de către namesnicul plenipotențiar al Basarabiei sau guvernatorul civil.

Cum am menționat, noul regulament de administrare a Basarabiei a fixat schimbările produse în administrația regiunii până la acel moment și a menținut declarativ principiul recunoașterii particularităților naționale în administrație. În același timp a fost deschis accesul liber în regiune pentru instituțiile și funcțiile administrative, caracteristice sistemului administrativ rusesc. Au fost instituționalizate în regiune subdiviziuni și servicii detașate ale ministerelor centrale. S-a declarat menținerea caracterului național al administrației, dar în realitate a fost copiat regimul administrativ al guvernelor europene ale Imperiului rus.

„Cârmuitorul” Basarabiei era guvernatorul civil. El se afla în subordinea directă a namesnicului și era responsabil de starea generală a regiunii. „Guvernatorul politicescu nu este giudecătoriu, se menționa în „Așezământul...”, ci este păzitoriu celor date legiului și așezământuri, atingători de oblasti, este ocrotitoriu dreptăților și a pronomiilor tuturor stărilor ei; stăruitoriu pentru folosul obștescu, apărătoriu asuprașilor și deșteptătoriu prinicilor fără glas. El se îndatorește ca întru îndeletnicirile sale să arăte bunăvoință și împreună pătămiri de durerile norodului”.⁴⁴

Guvernatorului i se atribuiu un spectru larg de competențe și obligații:

a) era președintele guvernului regional și șeful direct al primului departament al acestui guvern; avea dreptul de a propune namesnicului, iar în cazul absenței lui direct Consiliului Suprem, spre a fi discutate, problemele legate de administrarea și starea financiară a regiunii; supraveghea finanțele regiunii, economia și comerțul; era responsabil de starea stațiilor de poștă, a drumurilor și a podurilor;

b) putea contacta guvernatorii regiunilor vecine, curțile regale ale statelor vecine și misiunile diplomatice ale Rusiei peste hotare; în cazurile de forță majoră, când se necesita intervenția poliției și atunci când executa dispozițiile instanțelor ierarhic superioare guvernatorul putea acționa unipersonal; avea dreptul de a da dispoziții trupelor militare în cazurile prevăzute de lege;

c) aproba sentințele judecătorei penale; coordona și controla activitatea instituțiilor administrative, a organelor de poliție; asigura protecția coloniștilor străini stabiliți în regiune; era responsabil de menținerea ordinii publice și a stării sanitare a regiunii.⁴⁵

Pentru cazurile care nu erau prevăzute în „Așezământ”, guvernatorul trebuia să se conducă de legile rusești ce reglementau activitatea guvernatorilor.

Analiza competențelor și a atribuțiilor guvernatorului imi permite să constat faptul că el ocupa un rol foarte important în sistemul administrativ al Basarabiei. Fiind abilitat să coordoneze și să supravegheze activitatea tuturor instituțiilor regiunii, era un factor ce determina funcționalitatea structurilor administrative în ansamblu.

Autoritățile civile ale regiunii au fost divizate în executive și judecătorești.⁴⁶ Luând în considerație experiența nereușită a imixtiunii chestiunilor judecătorești și administrative, practicată anterior, consider că separarea autorităților judecătorești de cele civile a fost oportună.

Pentru exercitarea funcțiilor executive a fost instituit guvernul regional („Cârmuirea oblastii Bassarabiei”). Conformându-se prevederilor „Așezământului”, vechiul guvern, în ședința sa din 20 iunie 1818, a luat decizia de a reorganiza primul său departament în guvern regional al Basarabiei. Cel de-al doilea departament a fost desființat, instituindu-se judecătoriile civilă și penală.⁴⁷ Prin ordonanța sa din 10 august 1818 guvernul regional a adus la cunoștința instituțiilor administrative ținutale despre schimbările produse în administrația regională.⁴⁸

Guvernul era alcătuit din două departamente: executiv și economic. Primul, condus de guvernator și în componența căruia erau doi consilieri și doi asesori se ocupa de problemele administrativ-organizatorice. În activitatea sa, acest departament se conducea de dispozițiile prevăzute pentru cârmuirile guberniale, de regulamentul referitor la administrarea guberniilor rusești și de legile ulterioare. Cei doi asesori ai primului departament aveau sarcina de a supraveghea instituțiile administrative ale regiunii. Ei cercetau activitatea instituțiilor administrative la fața locului și erau autorizați să intervină pentru a redresa situația.

Al doilea departament, era alcătuit din doi consilieri și vistierul regional. El se ocupa de problemele economico-fiscale (perceperea impozitelor, activitatea vămilor, gestionarea averii statului, monopolurile și concesiunile, revizuirea conturilor, drepturile haznalei și recensământurile) și activa conform regulamentelor referitor la palatele haznalei din Rusia. În componența acestui departament era și controlorul regional.⁴⁹ În fruntea acestui departament era vice-guvernatorul, care era obligat să supravegheze funcționarii departamentului ca ei să-și îndeplinească întocmai obligațiile de serviciu. Vice-guvernatorul ducea evidența strictă a documentelor primite și era responsabil de examinarea și soluționarea lor la timp. La inițiativa sa se convoca ședința comună a departamentelor Guvernului regional.⁵⁰

Problemele în domeniul asistenței sociale se rezolvau conform legislației rusești și erau, de asemeni, în competența celui de-al doilea departament al guvernului regional, fără a se crea o instituție specializată.⁵¹

Regiunea și-a păstrat drepturile în domeniul colectării impozitelor și a taxelor locale. Sumele provenite din impozite aveau o dublă întrebuințare: o parte intra în veniturile vistieriei statului, alta era afectată necesităților locale ale provinciei. Administrația regională, după ce achita cheltuielile prevăzute pentru regiune, dispunea de restul veni-

turilor în felul următor: nouă zecimi mergeau tot la veniturile vistieriei statului și numai cea de-a zecea parte era destinată necesităților locale. Dacă ulterior apărea necesitatea de noi mijloace financiare, ele puteau fi primite doar cu aprobarea ministerului de finanțe.

Gubernurul și vice-gubernurul erau numiți în funcții cu aprobarea țarului, iar consilierii, asesorii și vistierul regional cu acordul namesnicului. Nobilimea locală alegea în primul departament un consilier și un asesor, iar în cel de-al doilea un consilier. Membri ai guvernului regional au fost aleși următorii boieri moldoveni: N.Cerchez, D.Balasachi, P.Lazo (1818-1821); C.Botezat și C.Millo (1822-1825); P.Lazo și I.Barbu (1825-1828).⁵²

Departamentele investigau, hotărau și executau problemele de importanță minoră. Problemele mai importante erau discutate în adunarea comună a departamentelor, deciziile fiind adoptate cu o majoritate de voturi. În mod obligatoriu, adunarea comună a celor două departamente ale guvernului regional trebuia să examineze următoarele chestiuni: lucrările executate în interesul vistieriei statului; pretențiile persoanelor particulare asupra proprietății statului; problemele impunerii fiscale și a prestațiilor în folosul statului. Reclamațiile referitoare la activitatea guvernului regional puteau fi adresate Consiliului Supem.

Toate chestiunile în cadrul guvernului regional se examinau în limbile rusă și „moldovenească,” „în funcție de necesitate”. Toate deciziile și dispozițiile emise de guvernul regional, de asemeni, trebuiau să fie alcătuite în două limbi.⁵³

La 12 august 1822 a fost deschisă Adunarea deputaților nobilimii din Basarabia,⁵⁴ în componența căreia erau, din oficiu, mareșalii ținutali și cel regional ai nobilimii și deputați aleși. De competența acestei instituții ținea examinarea documentelor pretendenților la titlul de noblețe, și numirea tutorilor la moșiile moșierești.⁵⁵

În conformitate cu „Așezământul”, în Basarabia au fost instituite funcții noi: de procuror regional și procuror ținutal. Spre deosebire de restul Rusiei, în Basarabia, procurorul regional era numit în funcție nu de Senat,⁵⁶ ci direct de țar și se afla în subordinea namesnicului Basarabiei. Procurorii ținutali, de asemeni, erau numiți de către autoritățile ruse, însă erau propuși de procurorul regional cu confirmarea Consiliului Suprem.⁵⁷

Procurorul regional supraveghea respectarea de către toate instituțiile a legilor și a regulamentelor în vigoare. Despre încălcările și neregulile depistate el era dator să informeze guvernatorul general militar al Podoliei. El era obligat să-l informeze asupra următoarelor cazuri concrete: a) despre cazurile de nerespectare de către instanțele de judecată a legislației în vigoare; b) despre cazurile de nesupunere autorităților și de încălcare a ordinii publice; c) despre nerespectarea termenelor de îndeplinire a dispozițiilor primite de la instituțiile ierarhic superioare și despre funcționarii care nu-și onorează obligațiile de serviciu; d) despre cazurile de birocratism, formalism și de încălcare a jurământului de către funcționari; e) despre nerespectarea regulamentelor comerciale; f) despre pagubele materiale pricinuite vistieriei statului.⁵⁸

Procurorul supraveghea ca instituțiile administrative să activeze în limitele competențelor atribuite. Dacă într-o anumită instituție erau depistate anumite încălcări, procurorul avertiza verbal instituția respectivă. Când nu se luau măsuri de redresare a situației, cazul era prezentat guvernatorului general. Procurorul avea dreptul să inspecteze orice instituție administrativă a regiunii și observațiile făcute de el în timpul inspecției trebuiau îndeplinite în mod obligatoriu. Dacă în vreo instituție administrativă sau instanță

de judecată apăreau probleme de interpretare a legislației în vigoare, erau obligați să trimită un demers procurorului regional pentru a primi explicații referitoare la aplicarea legii respective. Părerea procurorului, în asemenea cazuri, era decisivă.

Procurorul nu putea influența activitatea instanțelor judecătorești în cazurile civile. În aceste cazuri el urmărea doar respectarea regulilor de procedură. În litigiile dintre visteria statului și persoane particulare procurorul acționa în interesul visteriei.

Procurorul regional avea în subordinea sa procurorii ținutali, care erau datori să-i prezinte raporturi despre încălcările și neregulile depistate de ei în ținuturi.

Toate atribuțiile procurorului regional cu privire la supravegherea instituțiilor regiunii, după cum s-a menționat deja, nu se refereau și la Consiliul Suprem.⁵⁹

A fost creată direcția sanitară regională, în componența căreia activau: un inspector, un operator, un acușer, o moașă, „doi ucinici doftorești”, un felșer și un secretar. În fiecare ținut a fost angajat un medic („lecar”) cu un ajutor. Activitatea lor era reglementată de regulamentele sanitare rusești. Personalul în instituțiile medicale ale regiunii era angajat de departamentul sanitar al Ministerului Poliției.

La 28 mai 1823 a fost instituită Direcția vamală de circumscripție a Basarabiei, la conducerea căreia a fost numit șeful vămii Sculeni, consilierul Ianovski.⁶⁰ Vămile și posturile de carantină se aflau în subordinea namesnicului plenipotențiar și a șefilor de circumscripție. În activitatea lor aceste instituții se conduceau de legile și regulamentele rusești. Vămile erau amplasate în următoarele localități: Noua-Suliță, Reni, Ismail, Leovo, Sculeni, Lipcani, Akkerman. Posturi de carantină se aflau în: Reni, Ismail, Leovo, Sculeni, Lipcani, Akkerman și în Valea Bazarciuc (lângă localitatea Vilcov).⁶¹

În orașul Chișinău a fost instituit oficiul poștal regional, iar în orașele-reședință de ținut – expediții poștale. Ele funcționau în baza legilor rusești și foloseau doar limba rusă. Angajații instituțiilor poștale erau desemnați în funcții de Guvernul regional cu aprobarea guvernatorului general militar al Podoliei. Veniturile provenite din activitatea poștei erau vărsate în bugetul regional.⁶²

A fost instituită funcția de arhitect regional. El era secundat de un locțiitor. Arhitectorul era numit în funcție de Guvernul regional cu confirmarea guvernatorului general militar al Podoliei, iar locțiitorul său de Consiliul Suprem. În activitatea sa, arhitectorul regional se conducea de legile și regulamentele rusești referitoare la acest domeniu.

Supravegherea fondului forestier al provinciei era realizată de către silvicultorul regional, secundat de doi colaboratori.⁶³

În 1818 au fost puse bazele juridice ale creării arhivei regionale, care la început reprezenta un depozit de păstrare a documentelor departamentale, a actelor din localurile bisericilor și mănăstirilor, din colecțiile personale ale familiilor boierești.⁶⁴

A doua componentă a administrației civile a Basarabiei o constituiau instituțiile judecătorești care se divizau în trei trepte: I. Consiliul Suprem, care era instanța supremă; II. Judecătoriile regionale penală și civilă; III. Judecătoriile ținutale.

Așa cum funcțiile judecătorești ale Consiliului Suprem au fost analizate mai sus, ne vom referi succint la judecătoriile regionale penală și civilă. Judecătoria penală examina dosarele penale și cele de anchetă penală venite în apel de la judecătoriile ținutale. În componența sa activau: un președinte, trei consilieri și un asesor. Judecătoria civilă examina litigiile civile, precum și pretențiile statului față de persoanele particulare și cele ale persoanelor particulare către stat. Era alcătuită din patru consilieri și un pre-

ședinte. Infraacțiunile comise de nobilime și funcționari nu erau în competența judecătoriilor regionale, ele fiind examinate de Consiliul Suprem. În litigiile fiscale judecătoria civilă nu decidea în ultimă instanță. Ea își exprima părerea reieșind din prevederile legislației ruse și o trimitea guvernului regional.

Președinții judecătoriilor erau numiți de guvernatorul general militar al Podoliei și confirmați de țar. Doi consilieri, câte unul pentru fiecare judecătorie, se numeau de către autoritățile rusești. Ceilalți cinci consilieri și un asesor se alegeau de către nobiliimea locală, cu aprobarea namesnicului, pe un termen de trei ani.

Judecătoria penală examina dosarele conform legislației ruse. Sentințele judecătorești nu puteau fi executate fără a fi aprobate de guvernator. Dacă el, din motive legale, nu era de acord cu hotărârea judecătorești, putea transmite dosarul, în original, Consiliului Suprem pentru examinarea și soluționarea lui definitivă. Lucrările de anchetare și de examinare a dosarelor în judecătoria penală erau efectuate în două limbi și anume: interogarea băștinașilor se efectua în limba română, iar protocoalele se întocmeau și în rusă; sentința era pronunțată acuzatului în limba română; membrii judecătorești penale care nu posedau limba rusă aveau dreptul de a se exprima în limba română.

În cazurile care afectau interesele statului se aplicau legile de procedură rusești și hotărârea judecătorești era dublată și în limba rusă. Judecătoria civilă trebuia să se conducă în activitatea sa de „dreptățile și obiceiurile moldovenești și va lucra... în singură aceeași moldovenească limbă”.⁶⁵

În aprilie 1819 a fost emis ukazul țarului despre instituirea în orașul Reni a judecătorești comerciale, abilitată să examineze litigiile comerciale din întreaga Basarabie. Președinte al judecătorești a fost numit funcționarul Persiani.⁶⁶ Mai târziu, în 1825, judecătoria comercială a fost transferată în orașul Ismail.⁶⁷

În afară de instituțiile judecătorești menționate mai funcționa o jurisdicție specială pentru hotărnicii - Oficiul cadastral regional („cantora hotărnicilor”), care și-a început activitatea la 10 martie 1819.⁶⁸ În componența sa activau următorii funcționari: un președinte, patru membri și inginerul agrimensur al regiunii. Cvorumul la ședințele oficiului era de trei persoane. Președintele și membrii oficiului erau aleși de nobiliimea locală, cu aprobarea Consiliului Suprem, iar inginerul agrimensur era numit de autoritățile centrale rusești și confirmat de namesnic. În primul complet de funcționari al acestei instituții au fost aleși: Iordachi Donici (președinte), Enachi Cristian, Ionaș Sechiraș și boierul Ghica.⁶⁹ În statele de personal ale oficiului cadastral erau incluși inginerii agrimensuri ținutali, arbitrii de hotărnicii și un secretar.

Funcționarii oficiului cadastral și a comisiilor cadastrale nu aveau voie să lipsească de la serviciu decât cu permisiunea namesnicului, sau a guvernatorului civil, dacă primul era absent din localitate. Singura cauză plauzibilă a absenței de la serviciu era din motive de boală, stare ce trebuia confirmată prin adeverința medicului, vizată de șeful poliției din localitatea respectivă.

Activitatea Oficiului cadastral regional, inițial, se extindea doar asupra a trei ținuturi: Orhei, Iași și Hotin. În celelalte ținuturi, în care predominau terenurile aflate în posesia statului, lucrările de cadastru se executau de funcționari numiți de guvern. În „Așezământ” se stipula că pe măsură ce terenurile aflate în proprietatea statului vor fi date proprietarilor particulari, comisiile cadastrale ținutale își vor extinde aria de activitate și asupra acestor terenuri.

Toate problemele și litigiile de hotărnicii erau examinate de către comisiile cadastrale instituite în ținuturi. Deciziile acestor comisii puteau fi reclamate la Oficiul cadastral regional. La examinarea litigiilor dintre particulari se aplicau legile și uzanțele locale, iar în litigiile referitoare la terenurile aflate în proprietatea statului și bisericii se aplicau legile și regulamentele rusești. În astfel de litigii decizia definitivă era pronunțată de Consiliul Suprem.⁷⁰

A suferit modificări și structura administrativ-teritorială a regiunii. În „Așezământ” se prevedea micșorarea numărului ținuturilor până la șase. La 19 octombrie 1818, A.N. Bahmetiev, conformându-se dispozițiilor noului regulament, poruncește Guvernului regional să reorganizeze structura administrativ-teritorială a regiunii.⁷¹ La 30 octombrie 1818 Guvernul regional aprobă noua divizare administrativ-teritorială a regiunii în șase ținuturi: Hotin, Iași, Orhei, Bender, Akkerman și Izmail. Ținuturile Codru, Greceni și Soroca au intrat în componența celorlalte ținuturi, pierzându-și astfel entitatea. Centre ale ținuturilor au fost desemnate următoarele orașe: Chișinău (ținutul Orhei); Hotin (Hotin); Bălți (Iași); Bender (Bender); Akkerman (Akkerman); Ismail (Ismail).⁷²

În ținuturi s-au menținut isprăvnicile, în componența cărora activau un ispravnic și patru asesori (comisari). Ei erau aleși de nobilime și confirmați de către namesnic. Inițial, dreptul de a alege funcționari în instituțiile administrative a fost acordat doar nobililor din ținuturile Hotin, Iași și Orhei unde numărul nobililor era mai mare ca în ținuturile din sudul regiunii. Conform ucazului țarului din 1 aprilie 1819 această posibilitate a fost extinsă și asupra ținuturilor Bender, Akkerman și Ismail, în care numărul nobililor era mic.⁷³

La primele alegeri ale nobilimii locale au fost aleși următorii ispravnici: Iamandi (Orhei), Ciuhureanu (Hotin), Bodescu (Iași), Cazimir (Bender), Pruncul (Akkerman), Popovski (Ismail).⁷⁴

Ispravnicul și-a menținut poziția-cheie în administrația ținutală și avea următoarele atribuții și obligațiuni:

a. trebuia să-și exercite funcțiile conform legislației în vigoare și să îndeplinească întocmai dispozițiile instituțiilor ierarhic superioare; fiind dator să supravegheze respectarea de către toți locuitorii a îndatoririlor lor el era obligat să informeze instanțele superioare despre toate încălcările ce aveau loc în ținut și să ia măsuri eficiente pentru a le corecta;

b. în caz de izbucnire în ținut a vreunei epidemii, ispravnicul era dator, fără întârziere, să examineze bolnavii împreună cu medicul ținutului; dacă medicul confirma contaminarea locuitorilor, ispravnicul trebuia să întreprindă măsuri urgente de izolare a bolnavilor și de prevenire a răspândirii epidemiei sau de localizare a ei; în caz de epizootie, ispravnicul lua măsuri de izolare a vitelor bolnave de cele sănătoase și schimba căile de acces spre localitatea contaminată;

c. lui i se încredința supravegherea ordinii publice și era abilitat să examineze litigiile civile mărunte, cazurile fiind cercetate și soluționate la fața locului; decizia se lua după audierea părților și a martorilor demni de încredere și era comunicată namesnicului și Guvernului regional; dacă în teritoriul ținutului apăreau persoane suspecte sau fără acte de identitate, ispravnicul era dator să întreprindă acțiuni de reținere a lor și să descopere locuitorii care au acordat ajutor sau i-au adăpostit pe cei suspecti; era dator să contracareze trecerea ilegală peste hotare;

d. era dator să supravegheze ca titularii contractelor de concesiune să respecte taxele stipulate în contract și să nu admită majorarea lor;

e. asigura staționarea trupelor militare în ținut și era responsabil de cvartiruirea soldaților, asigurarea lor cu care pentru transportarea bolnavilor; punea la dispoziție imasuri pentru caii armatei;

f. era dator să mențină în stare funcțională podurile și drumurile în ținutul încredințat; era responsabil și de protecția antiincendiară în ținutul încredințat, fiind dator să ia măsuri de prevenire a incendiilor, iar în caz de incendiu să întreprindă acțiuni rapide și eficiente pentru a-l stinge;

g. era obligat să prezinte Guvernului regional către data de 1 noiembrie date referitor la cantitatea de grâu și fân colectate de locuitorii ținutului cu mențiunea că aceste cantități sunt suficiente sau nu pentru acoperirea necesităților lor; dacă era an neroditor el trebuia să prevină Guvernul regional cu scopul de a preîntâmpina foametea în ținut; trebuia să cunoască prețurile la grâu și la alte produse alimentare, fiind dator să prezinte în fiecare lună Guvernului regional informații despre evoluția prețurilor la produsele agricole în ținut.⁷⁵

În exercitarea obligațiilor de serviciu ispravnicii trebuiau să respecte anumite restricții, menite să îngreudească samovolnicia și abuzul de putere. Ispravnicului i se interzicea: să ceară plată pentru activitățile prestate, el trebuind „să se îndeusteleze cu leafa ce i s-a rânduit de la hazna”; exercitarea funcțiilor judecătorești (exceptând cazul menționat mai sus); impunerea populației la munci sau prestații în afară de cele prevăzute legal; să lege tovărășii cu locuitorii din ținutul în care își desfășura activitatea. Puterea ispravnicilor se limita la hotarele ținuturilor ce le-au fost încredințate. Lor le-a fost menținut și dreptul de a aplica pedepse corporale în cazurile când locuitorii ținutului se eschivau de la îndeplinirea prestațiilor cu caracter de urgență.⁷⁶

Administrația ținutală a fost completată cu instituții și funcții noi, inexistente până în 1818: judecătoria ținutală, visteria ținutală, serviciul medical, expediția poștală, procurorul ținutal, inginerul agrimensor.

Pentru deschiderea oficială a noilor instituții în ținuturi au fost trimiși președinții judecătoriilor regionale Kuric și Nedoba. Kuric, președintele judecătoriei penale, a fost trimis în ținuturile Bender, Akkerman și Ismail, iar Nedoba, președintele judecătoriei civile, în ținuturile Orhei, Iași și Hotin.⁷⁷ În ținuturi au fost trimise copii ale „Așezământului” însoțite de instrucțiuni referitoare la aplicarea lui.⁷⁸

Pe parcursul lunii decembrie 1818 au fost deschise judecătoriile ținutale: la 22 în Orhei, 24 – la Bender, 26 – la Akkerman, 27 – la Bălți, 30 – la Hotin, 31 – la Ismail.⁷⁹ Judecătoriile ținutale erau instituții judiciare de primă instanță. Procesele de judecată se țineau de trei ori pe an: de la 20 februarie la 20 martie; de la 15 mai la 1 iulie și de la 1 noiembrie la 20 decembrie. Plângerile trebuiau adresate în primele patru zile ale celor trei termene.⁸⁰ În cazurile când suma litigiului nu depășea o mie de ruble, judecătoriile ținutale pronunțau sentința definitivă. Sentințele judecătorești, în cazurile când suma litigiului era mai mare de o mie de ruble, puteau fi reclamate în judecătoria regională. E important de menționat faptul că judecătoriile ținutale erau independente de ispravnici.

Judecătoria ținutală avea în componența sa următorii funcționari: un judecător, doi membri și un secretar. Cei doi membri erau aleși de nobilimea locală și confirmați de către guvernatorul general militar al Podoliei. Membrii judecătoriilor ținutale nu aveau

voie să ceară recompense în bani sau obiecte de la cei care se judecau, ei „mulțămindu-să cu leafa ci li s-au hotărât de la hazne[a]oa împărătească”.⁸¹ Ei nu puteau fi eliberați din funcții pentru încălcări sau infracțiuni de serviciu fără hotărârea judecătii care constata vinovăția lor.

Procurorul ținutal era numit în funcție de către procurorul regional, cu aprobarea Consiliului Suprem. El era subordonat direct procurorului regional și avea următoarele atribuții și competențe: urmărirea respectarea de către instituțiile administrative din ținut a legilor și regulamentelor în vigoare; supraveghea respectarea drepturilor locuitorilor ținutului și nu trebuia să admită ca vre-o persoană să fie pedepsită ilegal; era obligat să informeze procurorul regional despre toate încălcările și fraudele depistate de el în ținutul în care își desfășura activitatea; supraveghea respectarea de către judecătoria ținutală a legislației și a procedurilor judiciare; asista la examinarea cazurilor în judecată urmărind respectarea drepturilor ambelor părți aflate în proces; urmărirea îndeplinirea sentințelor pronunțate de judecătoria ținutală.⁸²

Inginerul agrimensor ținutal se numea în funcție de către Consiliul Suprem. În activitatea sa el se conducea de regulamentele rusești, iar în problemele succesoriale se aplicau legile și obiceiurile locale. Aceste cazuri erau examinate în limba română.

În cadrul serviciului medical ținutal activau un medic și un ajutor al său. Ei erau numiți în funcții de către Departamentul medical al Ministerului poliției.

În orașele-reședință de ținut au fost instituite expediții poștale la care erau angajați: un expeditor, locțiitorul expeditorului și patru factori poștali. Ei erau numiți în funcții de Guvernul regional cu confirmarea namesnicului.

În fiecare ținut a fost instituită vistieria ținutală care era împuternicită să colecteze impozitele și alte venituri ale statului.⁸³ În componența ei activau următorii funcționari: vistierul ținutal, un contabil și doi colaboratori.

Vistierul ținutal se afla în subordinea directă a Guvernului regional. El se alegea de nobile și era confirmat de Consiliul Suprem. Sarcina sa principală era „să adune dările haznelii și havalelele pământești câtii vor fi în bani, cum și celelalte venituri împărătești ce vin de la ținut”.⁸⁴ El nu putea impune populației impozite sau prestații în afară de cele stabilite legal sau să folosească sumele colectate pentru acoperirea cheltuielilor vistierii ținutale.

Suma plăților anuale către stat era împărțită în două părți egale și trebuia achitată în lunile februarie și septembrie. Vistierul ținutal, în lunile stabilite pentru colectarea impozitelor, avea următorul program de activitate: de la răsăritul soarelui până la ora 12⁰⁰; de la 12⁰⁰ la 14⁰⁰ – pauza de prânz; de la 14⁰⁰ până la apusul soarelui. După apusul soarelui vistieria ținutală se închidea până a doua zi, noaptea fiind interzis de a primi și a da bani.⁸⁵

S-a menținut divizarea ținuturilor în ocoale. Ele erau administrate de ocolași care erau datori „să se poarte cu locuitorii ocolului amabil și cuviincios, apărându-i de persecuții”.⁸⁶ Ocolașul avea următoarele atribuții și competențe:

a. își stabilea reședința în centrul ocolului și era dator să primească și să execute dispozițiile instanțelor ierarhic superioare; era obligat să cunoască situația existentă și informa isprăvnicia despre toate cazurile deosebite (moarte premeditată, tâlhării, incendii, epidemie, epizootie) și evenimentele ce s-au produs în teritoriul ocolului încredințat;

b. era responsabil de asigurarea ordinii publice în teritoriul ocolului și era abilitat să examineze litigiile neînsemnate între locuitorii ocolului; litigiile erau examinate în mod verbal și dacă părțile erau nemulțămite de verdictul enunțat se adresau în instanțe conform legislației în vigoare; urmărea ca locuitorii ocolului să nu-și schimbe ilegal locul de trai și să preîntâmpine strămutarea nesancționată a locuitorului;

c. era responsabil de încartiruirea trupelor militare pe teritoriul ocolului;

d. era obligat să depisteze cazurile de îmbolnăvire a vitelor și să întreprindă măsuri de prevenire a epizootiei;

e. în cazurile când acționa în interesul vistieriei statului, era dator să îndeplinească întocmai indicațiile primite, ocolașul fiind responsabil de pierderile produse din cauza sa; cu permisiunea specială a isprăvniciei putea percepe de la populație anumite plăți; era dator să ducă evidența celor care părăsesc temporar teritoriul ocolului și celora care au revenit cu scopul ca ei să-și îndeplinească obligațiile fiscale;⁸⁷

În sate, funcțiile administrative și polițienești erau îndeplinite de „dvornici”. Ei erau numiți de ispravnic „cu primirea obștiilor și din însuși locuitorii ce vor fi statorniciți și vor avea în ținut averea lor ”.⁸⁸

La 30 iunie 1826 e sancționată de țar decizia Comitetului de miniștri referitor la implementarea în satele aflate în posesia statului din Basarabia a administrațiilor de voloste.⁸⁹ Documentul respectiv prevedea delimitarea domeniului statului din Basarabia în voloste (plase) și institua pentru administrarea lor Administrații Sătești, subordonate, din punct de vedere economico-financiar, Expediției domeniului statului din cadrul Departamentului economic al Guvernului Regional, iar administrativ – isprăvniciei. O voloste includea de la 500 la 1000 de familii și era administrată de Administrația Sătească, în componența căreia erau conducătorul volostei (голова), doi asesori și un copist, ultimul fiind numit în funcție de Expediție. Reședința Administrației Sătești trebuia amplasată în localitatea care asigură accesul egal ca distanță al locuitorilor din celelalte localități.

Administrației Sătești i se subordonau starostii și „deseatskii”. (Fiecare 10 familii alegeau un „deseatskii”, iar localitatea un staroste).

Atribuțiile esențiale ale Administrației Sătești erau:

a. Să soluționeze conflictele mărunte și putea decide pedepsirea celor care au comis furturi până la 5 ruble.

b. Să monitorizeze ca pe teritoriul volostei să nu se afle dezertori, criminali, fugari. Iar dacă sunt depistați, să întreprindă măsuri pentru ai prinde și ai preda autorităților.

c. Să supravegheze permanent și să mențină în stare bună drumurile și podurile din teritoriul volostei.

d. Să perceapă de la populație impozitele și prestațiile financiare și predarea lor la timp în visteria ținutală.

e. Să întreprindă măsuri privind tutelarea văduvelor și a orfanilor.

f. Să mențină magaziile sătești de rezervă la parametrii legal stabiliți. Livrarea grânelor către cei ce au nevoie era posibilă doar cu permisiunea Expediției.

g. Să întreprindă măsuri de asigurare a protecției antiincendiară.

h. Să alcătuiască și să actualizeze în permanență listele locuitorilor stabiliți în perimetrul volostei.

i. Să informeze Expediția domeniului statului în cazul abuzurilor din partea administrației ținutale.

Pe perioada exercitării funcției conducătorului volostei, este remunerat cu 250 ruble anual și era scutit el și familia sa de toate impozitele și prestațiile față de stat.

Conducătorul volostei (голова) era ales în felul următor: din partea a 100 de familii se înaintau câte trei persoane mature, care aveau propria gospodărie, cu un comportament ireproșabil și care nu au fost supuși unor pedepse publice și nici măcar nu au fost suspecți în săvârșirea unor fapte ce le-ar compromite reputația lor.

Aceste persoane se convocau în localitatea de reședință a volostei și în prezența reprezentantului Expediției domeniului statului și al Ispravnicului jurau că în alegerea lor se vor ghida de principiile de echitate și imparțialitate, optând pentru cel care îl consideră, pe dreptate, cel mai destoinic. După această procedură reprezentantul Expediției domeniului statului de comun acord cu Ispravnicul alcătuiau și prezentau celor prezenți o listă a potențialilor candidați care trebuia să includă nu mai puțin de zece persoane.

După prezentarea listei, se derula procedura de votare. Celor prezenți li se repartiza câte o bilă pentru votare. Se anunța numele candidatului și în dependență de opțiunea sa, votantul pune la bilă într-o lădiță acoperită cu pânză și despărțită în două compartimente: în dreapta – „aleg”, în stânga – „nu aleg”. După ce toți își exprimă opțiunea, lădița se descoperă în prezența tuturor și se numără bilele – „pro”, iar apoi – „contra”. Analogic se procedează cu ceilalți candidați incluși în listă.

Lista cu rezultatele votării trebuia prezentată Expediției, care lua decizia finală privind numirea în funcție a Conducătorului volostei pe termen nelimitat.

Asesorii se alegeau o dată la trei ani conform aceleiași proceduri. Candidatul care acumula mai multe opțiuni – „pro” era numit de Expediție în funcția de asesor. În cazul parității de voturi, procedura de votare se repeta pentru candidații respectivi.

Listele candidaților care au participat la alegerea Conducătorului volostei și a asesorilor trebuia păstrată la Expediție și la Administrația Sătească și în cazul când funcția pentru care au candidat rămânea vacantă cei care au acumulat mai multe voturi erau confirmați în funcție de către Expediție.⁹⁰

Orașele-reședințe de ținut erau administrate de dume orășenești și consilii de breaslă, instituții ce funcționau conform regulamentelor rusești. La 22 august 1818 s-a deschis дума din orașul Bender, la 5 noiembrie дума din Akkerman, la 6 noiembrie дума din Bălți.⁹¹ În total, la diferite funcții în administrațiile orășenești în orașele Ismail, Hotin, Akkerman, Bender și Bălți au fost alese 53 persoane.⁹²

Duma orășenească avea următoarea componență: un burgomistru, doi ratmani și un copist. Burgomistrul și ratmanii erau aleși de locuitorii orașelor și activau fără a fi remunerați. În cadrul consiliului de breaslă activau: burgomistrul, primarul țârgului și staroștii breslelor. Funcțiile lor erau electivă și ei activau fără a fi remunerați.

Orașele ce aparțineau vistiriei statului se administrau ca și celelalte orașe ale Imperiului rus. Bugetele acestor orașe erau completate din impozitele colectate de la locuitorii lor. Dacă suma colectată era insuficientă pentru a acoperi cheltuielile se alocuau bani de la vistirie din veniturile provenite de la concesionarea băuturilor. Cheltuielile orășenești, în orașele Chișinău și Bălți, de asemeni, erau suportate de locuitori și de comercianții ce și desfășurau activitatea în aceste orașe.

Funcțiile de asigurare a ordinii publice erau îndeplinite de polițiile ținutale. Prin alcătuire și numărul colaboratorilor săi se evidențiază poliția Chișinăului, care avea în componență sa o subdiviziune de pompieri cu un efectiv de 13 persoane și comisia de cvar-

tiruire, în componența căreia erau doi funcționari. În statele de personal ale poliției chinăuene erau prevăzute următoarele funcții: șef al poliției orașenești (1), comisar de poliție (4), supraveghetor de cartier (8), copist (1), traducător(1), supraveghetor al peței (1), deseantici (40), gardist de post (12).⁹³

Celalte cinci instituții polițienești activau în următoarea componență: șeful poliției, doi comisari, patru supraveghetori de cartier, un copist și douăsprezece gardiști de post. Menționăm, că în dependență de starea concretă a fiecărui oraș, namesnicul putea modifica statele de personal ale polițiilor orașenești. Tot lui îi aparținea prerogativa de a numi funcționarii în instituțiile polițienești.

În februarie 1819, la propunerea guvernatorului civil, care inspectând regiunea, a constatat că în târguri lipsesc funcționari ce ar îndeplini funcții polițienești, a fost restabilită funcția de căpitan de târg,⁹⁴ care se alegea ca și ceilalți funcționari ținutali. Ei erau responsabili de: combaterea furturilor și a altor delictes; protecția antiincendiară; convoierea arestanților; asigurarea condițiilor pentru staționarea și trecere prin localitate a trupelor militare.⁹⁵

Acesta era, în linii generale, design-ul instituțional al sistemului administrativ ce a funcționat în Basarabia în anii 1818-1828.

Cercetarea aspectelor referitoare la rolul și poziția Consiliului Suprem în cadrul sistemului de administrare al Basarabiei permite să enunțăm următoarele concluzii:

Instituirea în regiune a unui organ suprem, abilitat să exercite funcții administrativ-judiciare, nu a însemnat atribuirea statutului de autonomie Basarabiei în cadrul Imperiului rus. Inițial Consiliul Suprem s-a impus în viața administrativă și judiciară, implicându-se în soluționarea diferitor probleme legate de situația internă a regiunii, deciziile și sentințele Consiliului fiind definitive.

Consiliul Suprem, datorită atitudinii ostile a autorităților ruse, nu și-a realizat pe deplin competențele care i-au fost atribuite. Oficialitățile ruse regionale și centrale, chiar de la constituirea Consiliului, au depus eforturi considerabile de a-i minimaliza rolul în procesul de administrare a Basarabiei. Treptat, un urma diferitor intervenții a autorităților centrale și cu sprijinul funcționării ruse din regiune, Consiliul Suprem a fost transformat într-un organ consultativ.

Realizarea competențelor ce i-au fost atribuite Consiliului a fost substanțial diminuată și de însăși modalitatea de constituire a acestei instituții și practicile administrative utilizate.

Oficialitățile ruse, conducându-se de scopurile sale de politica externă și conformându-se normelor tradiționale aplicate în provinciile cucerite, au menținut unele particularități locale nesemnificative în administrație. Nobilimii locale i-au fost recunoscute aceleași drepturi ca și nobilimii ruse și i-a fost acordată posibilitatea de a-și alege reprezentanți în instituțiile administrative și judecătorești la nivel local și regional.

Au fost „menținute” legile locale, dar în același timp a fost admisă și favorizată aplicarea normelor de drept rusești, asigurându-se supremația ultimelor.

Au fost implementate în regiune instituții și funcții administrative specifice sistemului rusesc de administrare. Toate instituțiile administrative constituite în 1818, în afară de Consiliul Suprem, aveau analogii în sistemul gubernial rusesc de administrare. Astfel, sistemul administrativ constituit în această perioadă și care în aparență era unul al autonomiei administrative, în realitate, fusese împrumutat din guberniile centrale și acomodat la realitățile Basarabiei.

Note

¹ De exemplu: Boldur A. *Autonomia Basarabiei sub stăpânirea rusească în 1812-1828*. Chișinău, 1929; Гросул, Я.С. *Автономия Бессарабии в составе России 1812-1828*. În: *Труды по истории Молдавии*. Кишинев, 1982; Lupașcu Z. Consideră că „autonomia Basarabiei a existat atât de iure, cât și de facto, atât doar că ea n-a funcționat în mod normal”. Iar „unul din principalele vinovați a fost mai cu seamă și distanța dintre Basarabia și Capitala Imperiului Sankt-Petersburgul, care făcea iluzorii orice control serios din partea autorităților centrale”. Vezi: Lupașcu Z. *Sfârșitul autonomiei Basarabiei*. În: *Administrația publică în perspectiva integrării Europene*. Materiale ale sesiunii de comunicări științifice, 27-28 octombrie, 2006.- Ch.: S. n., 2007, p.55-61.

² Mihail P., Mihail Z. *Acte în limba română tipărite în Basarabia. I.(1812-1830)*. București, 1993, p..28-100.

³ Arhiva Națională a R.Moldova (ANRM), Fond.3, inv.1, d.491, f.3.

⁴ Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое . Т.39, с.256.

⁵ ANRM, Fond.5, inv.3, d.117, f.1-2.

⁶ Mihail, P., Mihail,Z. *Op. cit.*, p.28-29.

⁷ Clerul se bucura de toate privilegiile și drepturile obținute conform hrisoavelor domnești sau după uzurile țarului. Nobilimea și-a păstrat privilegiile și a fost egalată în drepturi cu cea rusă. În sistemul de administrare instituit în Basarabia rolul principal îi revenea nobilimii locale. Boiernașilor le erau respectate drepturile personale, dar urmașii lor erau transferați în tagma mazililor. Mazilii și rușii plăteau statului un impozit numit dajdie și efectuau prestații conform obiceiurilor locale. Au fost confirmate și drepturile rezeșilor. Negustorii basarabeni au fost egalați în drepturi cu cei ruși. Țăranii și-au păstrat libertatea personală, dar și formele de dependență economică față de proprietarii pământurilor. Ei erau obligați să plătească statului impozit și să îndeplinească diferite corvezi. Țiganiile statului plăteau la stat dajdie, iar țiganiile proprietarilor particulari nu plăteau nimic și nu prestau nici o muncă de interes public. Evreii puteau face parte din tagma negustorilor sau cea a țăranilor. Evreii și țiganiile nu aveau dreptul de a se angaja în serviciul de stat. A se vedea: Mihail, P., Mihail, Z. *Op. cit.*, p.35-39.

⁸ *Ibidem*, p.29.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Сурилов, А.В. *Верховный Совет Бессарабской области по „Уставу образования”*. În: *Ученые записки КГУ, Т.52, Кишинев.1960, с.110*.

¹¹ Mihail, P.,Mihail, Z. *Op. cit.*, 30.

¹² *Ibidem*, p.40.

¹³ Крупенский, А. *Полный список лиц избранных бессарабским дворянством на областные, губернские должности со времени присоединения Бессарабии к Российской империи по .- Сп-Б, 1912, с.11; Накко А. Очерк гражданского устройства Бессарабской области с 1812-1828 // ЗООИД. Т.22, Одесса, 1900, с.179.*

¹⁴ Накко, А. *Указ. Соч.*, с.176.

¹⁵ Mihail, P.,Mihail, Z. *Op. cit.*, 40.

¹⁶ *Ibidem*

¹⁷ Крупенский, А. *Указ. Соч.*, с.20,22; Накко, А. *Указ. Соч.*, с.179.

¹⁸ Boldur A. *Istoria Basarabiei*. București, 1992, p. 331-332.

¹⁹ Teodorescu, C. *Moldova și Basarabia.1807-1817. Boierii, treptele boiereștiși slujbele îndeplinite*. În: *Viața Basarabiei*, 1933, nr. 11, p.35.

²⁰ Вигель, Ф. *Замечания на нынешнее состояние Бессарабии.- Москва, 1892, с.10.*

²¹ ANRM, Fond.3, inv.1,d.305, f.3; Крупенский, А. *Указ. Соч.*, Приложение,с.3.

²² ANRM, Fond.5,inv.3, d.178; Fond.3, inv.1, d.29, f.6-46, la paginile indicate se conține lista dosarelor transmise Consiliului Suprem.

²³ ANRM, Fond.3, inv.1, d.48, f.5-9.

²⁴ ANRM, Fond.5, inv.3, d.134, f.2-2verso.

- ²⁵ Накко А. Указ. Соч., с.181.
- ²⁶ ANRM, Fond.3, inv.1, d.90.
- ²⁷ David, A. Tipăriturile românești în Basarabia sub stăpânirea rusă (1812-1918).- Chișinău, 1993, p.49.
- ²⁸ Mihail, P.,Mihail, Z. Op. cit., p.166-167.
- ²⁹ ANRM, Fond.5,inv.1,d.90, f.1-1v.
- ³⁰ ANRM, Fond.5,inv.2,d.323, Partea I, f.54.
- ³¹ Boldur, A. Autonomia Basarabiei sub stăpânirea rusească în 1812-1828.- Chișinău, 1929, p.64-80.
- ³² Сурилов, А.В. Верховный Совет Бессарабской области по „Уставу образования” . În: Ученные записки КГУ,Т.52.- Кишинев. 1960, с.110; Федоров, Г.К. Государственно-административное устройство и местное право Бессарабии (1812-1917). Кишинев, 1974, с.54.
- ³³ Mihail, P.,Mihail, Z. Op. cit., p.29.
- ³⁴ ANRM, Fond 3, inv.1, d.48 și d.542, p.1-2 (În ședința sa din 5.12.1824, Consiliul Suprem a interpretat prevederile „Așezământului” referitoare la problema suplínirii funcției de președinte al Consiliului în cazul absenței ultimului).
- ³⁵ Вигель, Ф. Замечания на нынешнее состояние Бессарабии. Москва,1892, с.10.
- ³⁶ ANRM, Fond 88, inv.1, d.50, p.3v-8v.
- ³⁷ Ibidem, p.10v.
- ³⁸ ANRM, Fond 3, inv.1, d.769, p.1-10.
- ³⁹ Mihail, P.,Mihail, Z. Op. cit., p.101-102.
- ⁴⁰ Вигель, Ф. Указ. Соч., с.10.
- ⁴¹ Boldur, A. Op. cit., p.71-72.
- ⁴² Вигель, Ф. Указ. Соч., с.7.
- ⁴³ Гросул, Я.С. Автономия Бессарабии в составе России 1812-1828. În: Труды по истории Молдавии. Кишинев, 1982, с.188.
- ⁴⁴ Mihail P., Mihail Z. Acte în limba română tipărite în Basarabia. I. (1812-1830).- București, 1993, p.42.
- ⁴⁵ Ibidem, p. 41-45.
- ⁴⁶ ANRM, Fond.5, inv.2, d.419, f.1-2.
- ⁴⁷ ANRM, Fond.5, inv.2, d.404, f.45-46v.
- ⁴⁸ ANRM, Fond.5, inv.2, d.419, f.16-21.
- ⁴⁹ Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой или Буджака с приложением генерального плана сего края...(1822-1829).- Аккерман, 1899, с.49.
- ⁵⁰ Mihai, P., Mihail, Z. Op. cit., p.52-53.
- ⁵¹ Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой ..., с.49.
- ⁵² Крупенский, А. Указ. Соч., Приложение, с.3.
- ⁵³ Mihail, P., Mihail, Z. Op. cit., p.31.
- ⁵⁴ Poștarencu, D. O istorie a Basarabiei în date și documente (1812-1940).- Chișinău, 1998, p.11.
- ⁵⁵ Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой..., с.52.
- ⁵⁶ Екатерина II. Учреждения для управления губерний всероссийския империи.б/м, б/г, с.17.
- ⁵⁷ Mihail, P., Mihail, Z. Op. cit., p.33.
- ⁵⁸ Mihail, P., Mihail, Z. Op. cit., p.53.
- ⁵⁹ Mihail, P., Mihail, Z. Op. cit., p.54-56
- ⁶⁰ Poștarencu, D. Op. cit., p.11.
- ⁶¹ Статистическое описание Бессарабии собственно так назыв. ..., с.52, 54-59.
- ⁶² Mihail, P., Mihail, Z. Op. cit., p.34.
- ⁶³ Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой..., с.50.
- ⁶⁴ Roman, A. Din istoria arhivelor Republicii Moldova. În: Cugetul, 1992, nr. 2, p.56.

- ⁶⁵ Mihail, P., Mihail, Z. Op. cit., p. 32-33.
- ⁶⁶ Poștarencu, D. Op. cit., p.9.
- ⁶⁷ Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой..., с.52.
- ⁶⁸ ANRM, Fond.2, inv.1, d.547, f.41.
- ⁶⁹ ANRM, Fond.88, inv.1, d.41, f.3.
- ⁷⁰ Mihail, P., Mihail, Z. Op. cit., p.90.
- ⁷¹ ANRM, Fond.5, inv.2, d.420, f.4.
- ⁷² Ibidem, f.4-5.
- ⁷³ ПСЗРИ. Собрание Первое. Т. 39, с.510.
- ⁷⁴ ANRM, Fond.5, inv.2, d.420, f.2,5.
- ⁷⁵ Mihail, P., Mihail, Z. Op. cit., p.57-59.
- ⁷⁶ Ibidem, p.60.
- ⁷⁷ ANRM, Fond.2, inv.1, d.547, f.2,3,7,8-10,20,21,41; Fond.5, inv.3, d.189, f.1-27.
- ⁷⁸ ANRM, Fond.5, inv.1, d.634, f.2-5.
- ⁷⁹ ANRM, Fond.5, inv.3, d.189, f.26-27; Fond.5, inv.2, d.323, Partea I, f.15-17.
- ⁸⁰ Georgescu-Vrancea, C. Legislația. În: Ciobanu ,Șt. Basarabia. Chișinău. 1993, p.214.
- ⁸¹ Mihail, P., Mihail, Z. Op. cit., p.78.
- ⁸² Ibidem, p.56-57.
- ⁸³ ANRM, Fond.3, inv.1, d.45, f.1.
- ⁸⁴ Mihail, P., Mihail, Z. Op. cit., p.79.
- ⁸⁵ Mihail, P., Mihail, Z. Op. cit., p.79.
- ⁸⁶ ANRM, Fond.5, inv.2, d.487, f.50v.
- ⁸⁷ Ibidem, p.48-53.
- ⁸⁸ Mihail, P., Mihail, Z. Op. cit., p.34-35.
- ⁸⁹ ANRM, Fond.3, inv.1, d.765, f.3.
- ⁹⁰ Ibidem, p. 4-8; ПСЗРИ. Собрание Второе. Том I, с.656-660.
- ⁹¹ Fiind în drum spre Chișinău, Alexandru I a înoptat unde a primit vestea despre nașterea nepotului său Alexandru. Cu această ocazie el a dispus ca localității să-i fie acordat statutul de oraș. A se vedea: Головки, Л.В. Краткая история Бессарабии к 100-летию юбилею присоединения к России.- Бельцы, 1912, с.13.
- ⁹² ANRM, Fond.5, inv.2, d.450, f.30-49.
- ⁹³ Mihail, P., Mihail, Z. Op. cit., p.104-105.
- ⁹⁴ Funcția de capitan de târg fusese desființată de către A.N.Bahmetiev în 1816.
- ⁹⁵ ANRM, Fond.3, inv.1, d.45, f.1.